

ILK O'RTA ASRLARDA HINDISTON

Ramazonov A'zimSHDPI 1- BOSQICH TALABASI
Otamurodov Doniyorbek

SHDPI 2- BOSQICH TALABASI

ANNOTATSIYA : Ushbu maqolada ilk o'rta asrlarda Hindistonning tarixiy rivojlanishidagi muhim davrlarga, ayniqsa, 5-15 asrlar oralig'idagi voqealarga e'tibor qaratiladi. Ushbu davr Hindistonning turli siyosiy, madaniy va diniy o'zgarishlari bilan ajralib turadi. Maqola, Hindistonda bu davrda hukmronlik qilgan Buyuk Gupta imperiyasining gullanishidan tortib, Islomning kirib kelishi va keyinchalik mughal hukmronligining shakllanishigacha bo'lgan voqealarni tahlil qiladi. Shuningdek, Hindistonning falsafiy va ilmiy taraqqiyoti, shuningdek, Hinduizm, Buddizm va Islom diniy ta'sirlarining bir-biriga qarshi kurashi va uyg'unlashishi kabi ijtimoiy aspektlar ham ko'rib chiqiladi. Bunda, Hindistonning geografik va siyosiy o'ziga xos xususiyatlari, xalqaro aloqalar va ularning iqtisodiy va madaniy taraqqiyotga ta'siri ham muhokama qilinadi. Maqola Hindistonning ilk o'rta asrlardagi ko'p qirrali rivojlanishini, shuningdek, uning global tarixdagi ahamiyatini chuqur o'rganishga harakat qiladi.

Kalit so'zlar: Gupta davlati, Xarsha imperiyasi, qishloq jamoasi, yer egaligi, Dehli sultonligi

Guptalar davlati - qadimgi hind imperiyasi (IV VI asrlar). Taxminan 320 -yil Chandragupta asos solgan (o'sha yildan boshlab Hindistonda Guptalar erasi hisobi boshlangan). Poytaxti — Pataliputra. Eng gullab rivojlangan davri (Chandragupta II davri taxminan 380 — 414)da deyarli butun Shimoliy Hindiston va boshqa bir qancha hududlarni o'z ichiga olgan. Skandagupta davri (455 — 467) da bo'ysundirilgan xalqlarning qo'zg'olonlari va saltanatning shimoli-g'arbiy chegaralariga eftaliylarniig hujumlari boshlangan. V asr oxiridan parchalana boshlagan. VI asr boshida eftaliylar Guptalar davlatining g'arbiy qismini bosib olib, uni katta tovon to'lashga majbur etishgan. Guptalar davlati Markaziy Hindistondagi Mandasor davlati bilan ittifoq tuzib eftaliylarni mag'lubiyatga uchratgan bo'lsada, bu urushlar natijasida nihoyatda zaiflashgan va natijada VI asr oxirida barham topgan

Ilk o'rta asrlar Hindistoni o'zining tarixiy, madaniy va diniy o'zgarishlari bilan o'ziga xos va juda murakkab davrni tashkil etadi. Bu davrda Hindiston nafaqat ichki siyosiy va iqtisodiy o'zgarishlarga guvoh bo'ldi, balki turli madaniyatlar va diniy ta'sirlarning kesishgan nuqtasi sifatida ham tarix sahnasida alohida o'rin egalladi. Milodiy 5-15 asrlar oralig'ida Hindiston hududida yuz bergan voqealar nafaqat Hindistonning o'zidagi xalqaro aloqalar va o'zgarishlarni, balki butun dunyo tarixidagi muhim jarayonlarni ham shakllantirdi.

Bu davrda Hindiston bir qator kuchli imperiyalar tomonidan boshqarildi, masalan, Gupta imperiyasi, Kalinjar, Chola va Rashtrakuta davlatlari, shuningdek, islom dunyosining ta'siri ostida bo'lgan mug'allar hukmronligiga asos solindi. Gupta imperiyasi Hindistonning eng gullab-yashnagan davrlaridan birini yaratgan bo'lsa, keyinchalik Islomning kirib kelishi bilan Hindistonning madaniy va diniy xarakteri sezilarli darajada o'zgardi. Hindistonning o'ziga xos madaniyati, falsafasi va ilm-fanining rivojlanishi, shuningdek, Hinduizm, Buddizm va Islomning o'zaro ta'siri bu davrda muhim o'rin tutadi. Shuningdek, Hindistonning iqtisodiy aloqalari, savdo yo'llari va uning atrofidagi davlatlar bilan bog'liqligi ham jamiyatning taraqqiyotiga ta'sir ko'rsatdi. Ilk o'rta asr Hindistoni nafaqat mamlakat ichida, balki butun dunyo tarixida o'zgarimas iz qoldirdi. Maqolada ushbu davrning siyosiy,

madaniy va diniy jarayonlari yoritilib, Hindistonning o'ziga xos xususiyatlari va uning tarixiy ahamiyati tahlil qilinadi.

IV- asr boshlarida Hindiston bir necha o'nlab mayda va yirikroq davlatlardan iborat bo'lib, bu davlatlar tepasida kichik-kichik podsholar- rojalar turar edi, ular hukmron tabaqalarga brahmanlar tabaqasiga (kohinlarga) va kshatriylar tabaqasiga (harbiy zodagonlarga) suyanar edi. 320- yilda shimoliy Hindistonning rojalaridan biri Chandragupta I- (320- 340) atrofidagi podsholarni tor-mor qilib, Gang daryosi bo'yida katta bir davlat tuzdi, bu davlat Gupta deb atalib, VI asrning boshlarigacha yashadi. (Guptalar sulolasi; Chandragupta I(320-340), Samudragupta(340-380), Chandragupta II Vikramaditya(380-414), Kumaragupta I(414-455), Skandagupta(455-470), Kumaragupta II(470-475), Budxagupta(475-500), Vaynyagupta(500-515), Narasimxagupta(515-530), Kumaragupta III(530-540). Vishnugupta(540-550). Chandraguptaning vorislari Samudragupta (340-380) va Chandragupta II (380-414) o'zlarining istilochilik yurishlari bilan mashhur edilar. VII asrning boshlarida Xarsha (606-647) davlati bir muncha vaqtgacha yuksalib bordi. Xarsha Kanauja knyazligining rojasi edi. So'ngra u butun shimoliy Hindistonni o'ziga bo'ysundirdi. Xarsha davlati Gang daryosi vodiysi bo'ylab sharqiy Panjobdan to Bengaliya qo'ltig'igacha bo'lgan hududni o'z ichiga oldi. Markaziy Hindistonning knyazlari ham Xarshaga vassal edi. Hammasi bo'lib 40 tacha knyaz unga qaran edi. Xitoylik sayyoh Syuan Szyanning yozishicha, Hindistonda VII asrda 70 ga yaqin katta – kichik knyazliklar bo'lgan.

Xarsha imperiyasi uzoq umr ko'rmadi. Uning hokimiyati feodallashuv jarayoning kuchayishi, o'z vassalari rojalar qudratining tobora ortib borishi natijasida zaiflashdi, bu rojalar pirovardida butunlay mustaqil bo'lib, olib markazga itoat qilmay qoydilar. Xarsha vafotidan keyin uning davlati parchalanib ketdi. Uzoq vaqtgacha Hindiston chet el bosqichlariga qarshilik ko'rsata olmagan tarqoq bir mamlakat bo'lib keldi. XI–XII asrlarda Hindistonning shimoliy hududlariga turk va afg'on qabilalarining hujumlari va joylashuvi kuchaygan. Musulmonlar bosib olgan viloyatlarda 1206-yilda poytaxti Dehli bo'lgan sultonlik vujudga keladi. Dehli sultonligining ilk hukmdori Qutbiddin Oyboqning qo'shini asosini turkiy qabilalardan tuzilgan suvoriylar tashkil qilgan. Sulton viloyatlar noibligiga harbiylar, qo'shin boshliqlarini tayinlagan.

Dehli Sultonligi Hindiston tarixida muhim davr bo'lib, u mamlakatning siyosiy, madaniy va diniy tuzilishini shakllantirishda muhim rol o'ynadi. Bu davrda Islom madaniyati Hindistonga kirib kelib, yangi ijtimoiy, ilmiy va madaniy qarashlarni kiritdi. Shuningdek, Dehli Sultonligi Hindistonning o'rta asrlar tarixida muhim o'rin tutgan siyosiy tashkilot bo'lib, mamlakatning siyosiy manzarasini shakllantirishda asosiy rol o'ynadi.

Xulosa o'rnida shuni aytib o'tish joyizki ilk o'rta asrlar Hindistoni, o'zining siyosiy, madaniy va diniy o'zgarishlari bilan tarixning muhim va murakkab davrlaridan biri hisoblanadi. Bu davrda Hindiston ko'p xil imperiyalar va davlatlarning ta'siri ostida bo'ldi. Gupta imperiyasining gullab-yashnashidan keyin Islomning Hindistonga kirib kelishi, Dehli Sultonligi, va keyinchalik Mug'ul imperiyasining shakllanishi, Hindistonning siyosiy va madaniy rivojlanishida katta iz qoldirdi. Hindistonning dinlararo, madaniyatlararo uyg'unligi va har xil xalqlarning birgalikda yashash tajribasi bu davrning ajralmas qismlaridan bo'ldi. Ilk o'rta asr Hindistonidagi ilm-fan, san'at va me'morchilik sohalaridagi yutuqlar, shuningdek, iqtisodiy aloqalar va savdo yo'llarining rivojlanishi mamlakatning global tarixdagi o'rnini mustahkamladi. Shu bilan birga, Hindistonning diniy tuzilmasi, asosan, Hinduizm, Buddizm va Islom o'rtasidagi o'zaro ta'sirlar bilan yanada boyidi va rivojlandi. Umuman olganda, ilk o'rta asr Hindistoni butun dunyo tarixidagi muhim o'rinlardan birini egalladi, uning siyosiy, madaniy va ilmiy merosi bugungi kunda ham mamlakatning rivojlanishida asosiy omil sifatida ahamiyatga ega. Bu davr Hindistonning global tarixdagi o'rni va ahamiyatini yanada chuqurlashtirdi, uni dunyo madaniyati va sivilizatsiyasining markazlaridan biri sifatida qarashga undadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. ABDUJABBOR KABIROV. QADIMGI SHARQ TARIXI TOSHKENT 2016
2. RAJABOV RAVSHAN JAHON TARIXI 1 QISM .RAJABOV RAVSHAN TOSHKENT YANGI ASR AVLODI.
3. F.BOYNAZAROV QADIMGI DUNYO TARIXI.TOSHKENT 2002.
4. VSEVOLOD AVDIYEV QADIMGI SHARQ TARIXI TOSHKENT 1964.
5. ANATOLIY SAGDULLAYEV QADIMGI SHARQ TARIXI.
6. Begaliyev, N., Xumoyun, A., & Shahlo, S. (2024). RTA OSIYO GIDROTEXNIKA INSHOOTLAR TARIXI SARDOBA VA KORIZLAR MISOLIDA. UNIVERSAL JOURNAL OF LAW, FINANCE AND APPLIED SCIENCES, 2(9), 57-62.
7. Бегалиев, Н. (2024). БУХОРО–ҚАРШИ САВДО ЙЎЛИДА ЖОЙЛАШГАН САРДОБАЛАР. Science and innovation, 3(Special Issue 3), 141-144.
8. Begaliyev, N. X. (2022). ETNOLOGIK TADQIQOTLARDA TERMINOLOGIYA MUAMMOSI. Oriental Journal of Social Sciences, 2(2), 69-72.
9. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
10. Sobit, K. (2023). THE LAUNCH OF SPIRITUAL AND EDUCATIONAL EVENTS IN THE NEIGHBORHOODS OF SHAHRISABZ CITY. JOURNAL OF INNOVATIONS IN SCIENTIFIC AND EDUCATIONAL RESEARCH, 6(1), 398-401.
11. Sunnatovich, Q. I., & Sobit, K. (2023). VARGANZA QISHLOG‘IDAN TOPILGAN YODGORLIKLAR TARIXI (I-XV ASRLAR). JOURNAL OF SCIENCE, RESEARCH AND TEACHING, 2(9), 33-35.
12. Bobokulovna, Q. F. (2024). RESPUBLIKA “TADBIRKOR AYOL” UYUSHMASINING AYOLLAR TADBIRKORLIGINI RIVOLANTIRISHDAGI ROLI. TADQIQOTLAR. UZ, 35(1), 111-113.
13. Qanoatova, F. (2024). TURIZM RESURSLARINI SHAKLLANTIRISHDA AYOLLAR TADBIRKORLIGINING AHAMIYATI. YANGI O ‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
14. Tolibov, N. (2024). EKOTURIZM SOHASIDA TARIXIY JOYLAR VA OBIDALARNING AHAMIYATI. YANGI O ‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).
15. Nurillaevich O. B. et al. Factors Of The Formation Of Ecological Culture In The Education And Training System //Journal of Pharmaceutical Negative Results. – 2022. – C. 984-989.
16. Aralovna O. G. et al. Ecological globalization and its social place in the globalization system of processes //Journal of Survey in Fisheries Sciences. – 2023. – T. 10. – №. 1S. – C. 5000-5006.
17. Ayonovna A. S. The Need for the Formation of Environmental Education and Upbringing in Young People in the Conditions of Environmental Globalization //Global Scientific Review. – 2023. – T. 13. – C. 7-10.
18. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o‘g‘li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ‘ //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
19. Ayonovna A. S., Xudoyberdi o‘g‘li P. L. EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTIRISHDA EKOLOGIK OMIL TUSHUNCHASI ‘ //TADQIQOTLAR. UZ. – 2024. – T. 40. – №. 4. – C. 135-139.
20. Otamurodov, D. (2024). IMOM BUXORIY - BUYUK MUHADDIS ALLOMA. YANGI O‘ZBEKISTONDA MILLIY TURIZM ISTIQBOLLARI, 1(01).